

Informatie over leerlingen zonder verblijfsstatus (ongedocumenteerden)

Door: Agnes Kroes, vluchtelingencoördinator Montessori Lyceum Oostpoort, april 2024

Wanneer is iemand ongedocumenteerd?

Onder ongedocumenteerden verstaan we personen die afkomstig zijn uit niet-EU landen en die in Nederland verblijven zonder geldige verblijfsvergunning. Zij verblijven niet rechtmatig in Nederland.

Sommige 18+ leerlingen zonder papieren, verblijven toch rechtmatig in Nederland. Leerlingen die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt, als minderjarige asiel hebben aangevraagd en nog in procedure zijn ([document W](#)), hebben (nog) geen verblijfsvergunning. Toch zijn zij rechtmatig in Nederland. Zij hebben daarom ook recht op onderwijs na hun ISK-periode.

De leerling en school

Leerplichtwet

In Nederland kennen wij de Leerplichtwet. Die zegt dat wanneer een leerling nog geen 18 jaar is, die verplicht naar school moet. Het is dus geen recht maar een verplichting. Leerlingen onder de 18 jaar die in Nederland verblijven moeten dus naar school. Gaan zij niet naar school, dan gelden voor hen dezelfde regels als voor leerlingen met papieren. Bij niet naar school gaan kunnen zij dus b.v. ook te maken krijgen met de Leerplichtambtenaar.

Diploma

Wanneer een leerling vóór zijn 18e jaar wordt ingeschreven op een school, heeft die leerling het recht om zijn opleiding af te maken. De stad Amsterdam heeft een collectieve verzekering. Zo mag de leerling stagelopen, meedoen aan het eindexamen en als die het eindexamen gehaald heeft, heeft de leerling ook recht op een rechtsgeldig diploma. Wanneer de leerling ouder is dan 18 jaar, is het dus mogelijk om een diploma te halen. Ook wanneer de leerling niet over geldige verblijfsdocumenten beschikt. De enige voorwaarde is dat de leerling vóór zijn 18e jaar officieel ingeschreven moet zijn op de school.

Wat als de niet rechtmatig in Nederland verblijvende, ongedocumenteerde leerling zijn diploma heeft gehaald en 18 jaar of ouder is?

Helaas voor de leerling houdt het bereiken van de 18-jarige leeftijd in dat de leerling volgens de wet dan volwassen is. Dat betekent dat de leerling zonder verblijfsvergunning niet verder kan met een vervolgopleiding. Het is voor veel studies mogelijk om te studeren (op mbo-niveau) met een [internationaal studentenvisum](#). Om je in te schrijven voor het internationaal studentenvisum moet je bewijsbaar aantonen dat de leerling over voldoende middelen beschikt om het collegegeld, de zorgverzekering en minimaal 1 jaar onderhoudskosten te betalen. Dit is in de praktijk voor onze leerlingen helaas vaak niet haalbaar.

Mogelijkheden voor uitstromen naar het mbo of een andere opleiding vóór het bereiken van de leeftijd van 18 jaar

Volgens de wet zijn scholen verplicht om een ongedocumenteerde leerling aan te nemen zolang die bij inschrijving nog niet de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Zij kunnen echter niet gedwongen worden om de leerling aan te nemen. De mbo's zien elk niveau als een aparte, nieuwe opleiding. Dit houdt concreet in dat wanneer een leerling van de middelbare school naar een mbo gaat en voor een bepaald niveau zijn diploma haalt, het dan kan voorkomen dat die leerling daarna niet verder mag leren op een hoger niveau. Dat heeft dan te maken met het op dat moment bereiken van de leeftijd van 18 jaar of hoger. Dan geldt hetzelfde verhaal als hierboven: 18 jaar of ouder en geen documenten (niet rechtmatig in Nederland zijn) = geen recht op onderwijs als "volwassen" ongedocumenteerde.

Soms, afhankelijk van niveau in combinatie met leeftijd, is het voor een leerling in het voortgezet onderwijs "verstandiger" om het vo-diploma niet te halen. De leerling kan dan beter zo snel mogelijk overstappen naar het mbo of een andere opleiding. De leerling kan dan meestal in kortere tijd meer bereiken. Om naar een mbo te kunnen gaan moet de leerling wel minimaal niveau A2 voor Nederlands beheersen.

Voorbeeld: Leerling X wordt in een 3e klas op de vo-school 17 jaar. Wanneer die leerling de reguliere weg vervolgt, dan is de leerling 18 jaar of ouder wanneer die zijn diploma heeft gehaald. Leerling X mag dan geen enkele vervolgopleiding meer doen. Als een leerling naar een mbo wil, kan die het beste z.s.m. na het bereiken van de 16-jarige leeftijd, instromen op het mbo om nog zo ver mogelijk te kunnen komen. Soms is die weg korter dan het eerst behalen van het vo-diploma.

Pilots van de gemeente Amsterdam voor ongedocumenteerde jongeren

De gemeente Amsterdam draait momenteel (april 2024) pilots in het Hoger Onderwijs voor ongedocumenteerde jongeren van 18 jaar en ouder. [Lees verder op de website van het Samenwerkingsverband](#)

De leerling buiten school

Verblijf zonder geldige documenten is in Nederland geen strafbaar feit. Vreemdelingen die illegaal worden aangetroffen kunnen wel in vreemdelingendetentie worden gezet. Dat doet de overheid ter voorbereiding van hun uitzetting. Nederland kent geen actief uitzettingsbeleid. Dit houdt in dat de politie niet actief naar ongedocumenteerden zoekt. Het kan echter altijd dat een leerling en/of zijn familie ergens een contact heeft met de politie waardoor een uitzetting wel geactiveerd wordt.

Asiel in aanvraag = legaal in Nederland

Personen die asiel aangevraagd hebben en waarvan de IND nog niet besloten heeft of ze een verblijfsstatus krijgen, zijn niet ongedocumenteerd en dus niet illegaal. Zij zijn "in procedure" en hebben op grond daarvan bepaalde plichten maar ook rechten. Voor asielzoekers onder de 18 jaar geldt dezelfde leerplicht als voor ieder ander kind onder de 18. Wanneer een asielzoeker compleet is uitgeprocedeerd zal de persoon het land moeten verlaten. Doet die dat niet en blijft de persoon/familie in Nederland dan verworden zij in dat geval tot de groep van ongedocumenteerden.

Ongedocumenteerd en jeugdhulp

Als er sprake is van opgroei- en opvoedingsproblemen of psychische problemen en stoornissen dan kunnen ongedocumenteerde kinderen jeugdhulp krijgen via de gemeente. Wanneer er sprake is van misstanden binnen het gezin (b.v. mishandeling of misbruik) heeft de school een zorgplicht, net als voor iedere andere leerling met papieren. Dat betekent dat de degene die weet heeft van situaties die de veiligheid van de leerling bedreigen, hij dit z.s.m. moet melden bij een teamleider of ondersteuningscoördinator/IB-er. Die kunnen zorgen dat Veilig Thuis wordt ingeschakeld. Veilig Thuis neemt dan verdere stappen t.a.v. onderzoek en maatregelen. Voor meer informatie hierover kan contact opgenomen worden met de ondersteuningscoördinator/IB-er van school.

Koppelingswet: geen verzekering, wel zorg

Ongedocumenteerden kunnen geen Nederlandse zorgverzekering aanvragen. Dat is zo vastgelegd in de Koppelingswet. Zij moeten dus zelf de medische kosten betalen. Het wettelijk recht op gezondheidszorg bepaalt echter dat iedereen, ongeacht verblijfstatus, wél recht heeft op gezondheidszorg. In de Koppelingswet is daarom een clause opgenomen die de toegang tot medisch noodzakelijke zorg waarborgt. Dat is alle zorg die binnen de basisverzekering valt, zoals:

- Eerstelijnszorg: zorg verleend door huisartsen, verloskundigen, kraamzorg en apothekers.
- Tweedelijnszorg: zorg verleend door ziekenhuizen, revalidatiecentra en ambulances.
- Langdurige zorg: gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg, ouderenzorg en thuiszorg.

Artsen hebben zorgplicht. Zij mogen mensen niet weigeren als ze geen papieren hebben of de rekening niet kunnen betalen. Op papier lijkt het dus best goed geregeld maar in praktijk gaat het echter vaak toch nog heel moeizaam. Zorgverleners in Nederland hebben geheimhoudingsplicht. Zij mogen informatie van hun patiënten dus nooit zonder toestemming delen met de IND, politie of andere instanties. Medische zorg kost geld. Onverzekerde mensen moeten die rekeningen zelf betalen maar kunnen dat vaak niet. Gevolg: ze gaan zorg mijden. Toch is het heel belangrijk dat ze het probleem wel melden, zodat ze samen met de zorgverlener naar een oplossing kunnen zoeken. Zo kan er bijvoorbeeld een betalingsregeling worden afgesproken. Als dat geen optie is, kan de zorgverlener of zorginstelling een bijdrage voor de gemaakte medische kosten aanvragen via de [Regeling onverzekerde vreemdelingen van het Centraal Administratie Kantoor \(CAK\)](#). Onderaan het document staan een aantal organisaties genoemd die de ongedocumenteerden kunnen helpen met het verkrijgen van medische zorg.

Tandarts

Ongedocumenteerden ouder dan 18 jaar moeten de kosten van de tandarts zelf betalen. Voor kinderen die 18 jaar of jonger zijn worden de kosten van normale tandartszorg wel vergoed door het CAK. Daaronder vallen bijvoorbeeld het vullen van gaatjes of trekken van een tand. De tandarts krijgt in dat geval 80% van de kosten vergoed van het CAK. De overige 20% moet zelf betaald worden.

Huisvesting

Huisvesting is vaak een groot probleem voor ongedocumenteerden. Zonder verblijfsstatus kun je geen bankrekening openen; zonder bankrekening kun je geen woning huren. Ongedocumenteerden wonen vaak in onderhuur. Soms raakt een gezin dakloos. In dat geval staan onderaan het document nog wat sites die nuttig kunnen zijn.

Werk

Ongedocumenteerden kunnen geen officiële, legale baan krijgen en werken vaak zwart zonder de rechten die mensen met verblijfsstatus wel hebben. Zij werken vaak als schoonmakers, in de horeca, bouw e.d.

Veel ongedocumenteerden kennen armoede. Kinderen moeten soms flink bijdragen in de kosten voor levensonderhoud van de familie. Dat kan soms wrijving opleveren: de leerling heeft dan b.v. geen tijd genoeg om huiswerk te maken, kan slaperig en oververmoeid op school zijn of vaak absent. Helaas komen ongedocumenteerden niet in aanmerking voor de Voedselbank.

Ongedocumenteerde jongeren onder de 18 jaar komen in aanmerking voor een bijdrage van [het Jeugdfonds Sport en Cultuur](#).

Aangifte doen

Ook ongedocumenteerden kunnen en mogen aangifte doen van een misdrijf tegen hen gepleegd. Zij durven niet altijd aangifte te doen als ze slachtoffer of getuige zijn van een strafbaar feit. Zij hebben angst voor de politie of voor vreemdelingrechtelijke sancties, terwijl juist zij vaak doelwit zijn van criminele bendes. Het gaat dan bijvoorbeeld om afpersing, beroving, overvallen en mensenhandel.

Ook seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes komt veel voor. Aandacht voor deze kwetsbare groep slachtoffers is belangrijk. De politie geeft hun daarom de kans om aangifte te doen, zonder vreemdingenrechtelijke gevolgen. Ook hebben zij recht op beschermingsmaatregelen, passende hulpverlening en mogelijke schadevergoeding. Overweeg of je een leerling naar de politie verwijst.

Wanneer jij als volwassene merkt dat een leerling in moeilijke omstandigheden verkeert en je denkt dat de leerling hulp nodig heeft, ga dan niet zelf dingen regelen. Het beste is dan om de casus, met toestemming van de ouders/verzorgers, voor te leggen aan het Ondersteuningsteam (zorgteam) op de school. Je kunt altijd aan iemand van het ondersteuningsteam om raad of advies vragen.

Organisaties voor en/of over ongedocumenteerden

Het Juridisch Loket voor [Gratis juridisch advies | Het Juridisch Loket](#)

Defence for Children komt op voor de kinderrechten van alle kinderen in zowel het binnen- als het buitenland. Ze verlenen via de Kinderrechtenhelpdesk juridische steun aan kinderen van wie de rechten geschonden dreigen te worden. Op hun website vind je goede informatie, ook over/voor ongedocumenteerde kinderen.

<https://www.defenceforchildren.nl>

Dokters van de Wereld ondersteunen mensen zonder verblijfspapieren via spreekuren, een telefonische helpdesk en groepsvoorlichting bij het vergroten van zelfredzaamheid binnen de Nederlandse gezondheidszorg. Zij bemiddelen tussen zorginstanties en ongedocumenteerde patiënten en beschikken over een Zorgbus die mobiele spreekuren mogelijk maakt. <https://doktersvandewereld.org>

Kruispost biedt medische en psychosociale zorg aan inwoners van Amsterdam zonder zorgverzekering. Patiënten die in hun doelgroep vallen zijn: onverzekerden, onverzekerbaren (uitgeprocdeerde asielzoekers/ ongedocumenteerden) en daklozen. Via steungesprekken worden cliënten begeleid, gestimuleerd en gemotiveerd om structuur in hun leven te brengen. Ze bemiddelen, geven advies en ondersteuning op medisch, juridisch en persoonlijk vlak. Daarnaast bieden ze hulp bij praktische zaken

zoals documenten aanvragen of regelen ten behoeve van juridische procedures, het aanvragen van briefadres, zorgverzekering etc. <https://www.kruispost.nl/>

Het Wereldhuis houdt van maandag t/m zaterdag open huis, zodat mensen altijd langs kunnen komen voor hulp/advies of om te ontspannen. Er is een kopje thee of koffie, een warme maaltijd en iemand om mee te praten. Je kan er je telefoon opladen, er is gratis wifi, je kunt op specifieke dagen je kleding wassen en gebruik maken van de fiets-reparatieset. Het Wereldhuis biedt counseling (gesprekken met een vertrouwenspersoon) aan in Nederlands, Engels, Frans, Spaans en Filipijns. Er is een LGBTQIA+ groep en een vrouwengroep. Ze verlenen zelf GEEN medische zorg; ze verwijzen naar Dokters van de Wereld of de Kruispost. Ze bieden GEEN nachtopvang. <https://www.wereldhuis.org>

Het Amsterdams Solidariteits Komitee Vluchtelingen (ASKV) biedt juridische hulpverlening aan uitgeprocedeerde asielzoekers. Ze ondersteunen ongedocumenteerden met ernstige psychische en/of somatische problematiek zowel op medisch als juridisch gebied. Ze analyseren dossiers, zoeken naar alternatieven en verwijzen door naar een geschikte advocaat. Ze bieden onderdak en huisvesting aan 25 cliënten voor maximaal 6 maanden aan. Ook bieden ze cursussen aan, waaronder Nederlandse les. <https://www.askv.nl>

Het Rode Kruis biedt op haar website, informatie over verschillende zaken waar ongedocumenteerden mee te maken kunnen krijgen en waar ze dan terecht kunnen. Zo is er een lijst van plaatsen waar gratis eten/maaltijden worden verstrekt. <https://helpfulinformation.redcross.nl/amsterdam>

Het Leger des Heils verzorgt laagdrempelige dag- en nachtopvang. Ook bieden zij eten aan via de soepbus. <https://www.legerdesheils.nl>

Samen voor alle kinderen geeft op haar website een gedegen overzicht naar allerlei stichtingen en initiatieven zoals het Jeugfonds Sport en Cultuur en Stichting Leergeld. <https://samenvoorallekinderen.nl>